

УДК 7.071.4:378

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2026.1.24>**Соколюк Людмила Данилівна,**

доктор мистецтвознавства, Академік Національної академії мистецтв України,
професор кафедри теорії і історії мистецтв
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
ORCID ID: 0000-0002-9564-8672
sokolyuk_l@ukr.net

Коваленко Сергій Володимирович,

аспірант,
викладач кафедри живопису
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
ORCID ID: 0009-0006-0709-4902
tvorchaki200@gmail.com

МАЙСТЕРНІ СЮЖЕТНО-ТЕМАТИЧНОЇ ТА ПОРТРЕТНО-ЖАНРОВОЇ КАРТИНИ КАФЕДРИ ЖИВОПИСУ ХДАДМ 2001–2024 РР. (ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС)

У статті досліджується процес трансформації системи підготовки художників-живописців у Харківській державній академії дизайну і мистецтв упродовж останніх трьох десятиліть в умовах структурних реформ та суспільних викликів. Особливе значення надається історії та аналізу відновлення й розвитку творчих майстерень на освітній програмі «Станковий живопис» як ефективної моделі фахової підготовки, досвід якої розглядається у контексті сучасних потреб мистецької освіти та перспектив її подальшого розвитку. Простежено процес створення та функціонування творчих майстерень живопису в навчальному закладі протягом ХХ – поч ХХІст.. Виявлено вплив та безпосередню участь І. Рєпіна у формуванні освітнього процесу, зокрема шляхом направлення своїх учнів на викладацькі посади. Це дає підстави стверджувати про спадкоємність педагогічних та художніх підходів у викладанні живопису – від школи І. Рєпіна до сучасного етапу розвитку художньої освіти.

Поновлення роботи творчих майстерень у 2001 р. позитивно вплинуло на розвиток спеціалізації. Встановлено, що саме з 2000-х р. у частини ведучих студентів відбулися зміни у стилістичних підходах до створення живописних полотен. Розглянуто керівників відновлених майстерень та їхню фахову відповідність займаним посадам. Обґрунтовується теза про те, що В. Чаус, В. Ганоцький, В. Ковтун і Ю. Вінтаєв на момент створення майстерень були оптимальними кандидатурами для їх очолення, що підтверджується високим рівнем і художньо-професійною якістю дипломних робіт, виконаних у період функціонування відповідних майстерень, та їхніми особистісними досягненнями у сфері живопису.

Окреслено шляхи подолання виявлених труднощів через запровадження нових педагогічних підходів, кадрові трансформації та пошук мотиваційних чинників.

У статті здійснено порівняльний аналіз функціонування творчих майстерень у провідних мистецьких закладах вищої освіти України – ЛНАМ, НАОМА та ХДАДМ. Визначено спільні риси й відмінності в підходах до підготовки фахівців у сфері станкового живопису, з урахуванням освітніх моделей, педагогічних принципів і специфіки творчих шкіл.

Ключові слова: образотворче мистецтво, станковий живопис, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, творчі майстерні ХДАДМ.

Sokolyuk Lyudmila, Kovalenko Serhii. WORKSHOPS OF PLOT-THEMATIC AND PORTRAIT-GENRE PAINTING OF THE DEPARTMENT OF PAINTING OF THE KHARKIV STATE ACADEMY OF DESIGN AND ARTS 2001-2024 (HISTORICAL EXCURSUS)

The article examines the process of transformation of the system of training painters at the Kharkiv State Academy of Design and Arts over the last three decades in the context of structural reforms and social challenges. Particular importance is given to the analysis of the formation and development of creative workshops in the educational program “Easel Painting” as an effective model of professional training, the experience of which is considered in the context of the current needs of art education and the prospects for its further development. The

process of establishment and functioning of creative painting workshops at educational institution throughout the 20th century has been traced. The influence and direct participation of I. Repin in shaping the educational process, in particular by directing his students to teaching positions, has been revealed. This gives grounds to assert the continuity of pedagogical and artistic approaches in teaching painting – from the school of I. Repin to the modern stage of development of art education.

The resumption of creative workshops in 2001 had a positive impact on the development of specialization. It has been established that it was in the 2000s that some of the leading students underwent changes in their stylistic approaches to creating paintings. The heads of the workshops and their professional suitability for their positions are considered. The thesis that V. Chaus, V. Ganotsky, V. Kovtun, and Y. Vintaev were the optimal candidates to head the workshops at the time of their creation, which is confirmed by the high level and artistic and professional quality of the diploma works completed during the period of operation of the respective workshops, as well as their personal achievements in the field of painting.

Ways to overcome the identified difficulties through the introduction of new pedagogical approaches, personnel transformations, and the search for motivational factors are outlined.

The article provides a comparative analysis of the functioning of creative workshops in leading art institutions of higher education in Ukraine – LNAA, NAOMA, and KSADA. Common features and differences in approaches to training specialists in the field of easel painting are identified, taking into account educational models, pedagogical principles, and the specifics of creative schools.

Key words: fine arts, easel painting, Kharkiv State Academy of Design and Arts, creative workshops of the Kharkiv State Academy of Design and Arts.

Вступ. Сьогодні мистецькі практики багатомірні та нестримні в своїх пошуках. У сучасному арт просторі України можемо спостерігати різність тенденцій, поглядів, стилів, підходів до створення станкового живопису. У такому розмаїтті досить складно знайти ті точки опори які б давали чітке розуміння різниці між якісним і неякісним, професійним і примітивним, виразним і малохудожнім твором. Кордони стають все більш розмитими і неоднозначними. Однак таку диференціацію мусять тримати навчальні заклади, які мають певні рамки завдань, їх оцінювання та складання рейтингів успішності студентів. Дискусії з приводу обмежень учнів в образотворчому мистецтві правилами, законами, засобами, вміннями та навичками ведуться давно. Пошуки ж оптимізації та модернізації учбового процесу в образотворчому мистецтві наразі є актуальними. Впровадження нових програм, дисциплін, завдань, нововведень – є частиною цього процесу. Досліджуючи Харківську школу мистецтва, а зокрема, розвиток станкового живопису у ХДАДМ у період становлення нашої держави можемо побачити певну модифікацію викладання на старших курсах, яка сталася у 2000–2001 рр. з відновленням роботи творчих майстерень сюжетно-тематичної картини та портретно-жанрової картини, яку ще належним чином

не досліджено і якій до сих пір не надано належної оцінки.

Аналіз останніх джерел і публікацій. В сучасному науковому дискурсі досить потужно досліджено основні віхи історії ХДАДМ. Праці Л. Соколюк, В. Чечик, Т. Павлової, Є. Нестерової, М. Ковальнової, М. Пономаренко, Усенко, розкривають період кінця ХІХ – другої половини ХХст. закладу, а також окремі явища та постаті які впливали на його розвиток та формування. У статті до ювілейного альбому-каталогу кафедри живопису Л. Соколюк та Є. Жердицький торкається періоду 1990–2010 рр. але без поглибленого аналізу. [1]. Дисертаційна робота М. Пономаренко ґрунтовно висвітлює деякі художньо-стилістичні аспекти образотворення, особливості портретного жанру, зміни та розвиток в цій царині, детально досліджує портретну спадщину В. Чауса, В. Ганоцького, В. Кулікова, С. Беседіна, деяких молодих художників [2]. В цілому ж освітній процес, нововведення, перестановки та досягнення кафедри живопису, яка є одною з найкращих представників школи станкового живопису в Україні, освітлений на наш погляд недостатньо.

Мета статті. Дослідити історію відновлення та ефективність роботи майстерень сюжетно-тематичної та портретно-жанрової картини кафедри живопису ХДАДМ.

Прослідкувати вплив та зміни в навчальному процесі спричинені їх утворенням. Зробити висновки що до подальшого розвитку спеціалізації «Станковий живопис» в стінах ХДАДМ. Провести порівняльний аналіз структури та роботи подібних майстерень з іншими провідними навчальними закладами України художнього спрямування.

Результати. Наприкінці ХХ ст. домінування традиційного реалістичного живопису, як відомо, було обумовлене спадщиною соцреалізму. Подолання цієї парадигми відбувалося дуже повільно. Харків, як один з найпотужніших осередків станкового живопису України мав свої особливості розвитку. Зокрема навчання у художніх закладах м. Харків в період 90 х р. базувалось на досягненнях радянської доби. Це – підручники, навчальні програми, вимоги до художніх творів та інше. Переважна більшість митців писали в реалістичному стилі. Виставки

того часу в спілці художників яскраве тому підтвердження. Автори які створювали високохудожні твори в інших напрямках склали меншість. Це В. Гонтарів, Є. Биков, М. Базиль, В. Куліков та інші. В кордонах же академічної вищої освіти студенти ОПП «Станковий живопис» ХХПІ (нині ХДАДМ) працювали у традиційній реалістичній манері письма. Дипломні роботи 90-х р. засвідчують це (рис. 1, 2, 3, 4).

Викладачі кафедри також сповідували принцип реалізму. Не дивно, що студентство загалом йшло за наставниками. Але зміни у підходах до образотворення були неминучі в силу багатьох факторів. Це і отримання незалежності Україною, що спричинило інтерес до національної історії та традицій, розвиток технологій, ринкова конкуренція, політичні процеси, та розвиток художніх галерей, поява інтернету та разом з тим швидкого доступу до інформації, а також

Рис. 1. С. Мацькієв. Родина. 1996. П., о.
236x135

Рис. 2. Є. Ковальов. Весілля. 1997. П., о.
150x150

Рис. 3. К. Колобов. «Івана купала». 1996. П., о.

Рис. 4. Є. Гапчинська. Пробудження. 2000.
110.5x190. П., о.

відкритість кордонів з країнами заходу що полегшило можливості обміну досвідом з закордонними митцями, музеями, арт резиденціями та інше.

Досліджуючи Харківську школу мистецтва, а зокрема, розвиток станкового живопису у ХДАДМ, можемо побачити певну модифікацію викладання на старших курсах, яка сталася у 2001 р. з відновленням роботи майстерень сюжетно-тематичної картини та портретно-жанрової картини, яку ще належним чином не досліджено.

Ідея таких майстерень що відрізнялися б за фаховим або жанровим направленням не нова. Загальновідомо, що подібний устрій навчання існує у провідних вузах як нашої країни так і за кордоном. У період заснування художнього училища (нині ХДАДМ) Раєвською-Івановою «Планувалися майстерні релігійного, пейзажного, декоративного живопису, жанру і, «якщо дозволять кошти», історичного живопису» [3, с. 85]. Встановлено, що майстерні існували від початку виникнення і до 1963 р. [1, с. 38]. Приміром «У 1920-ті р. працювали такі творчі живописні майстерні: портретно-жанрового живопису, яку очолював професор С. Прохоров; портретного живопису, якою опікувався професор М. Шаронов; театральньо-декораційного живопису і сценографії, на чолі якої стояв професор О. Хвостенко-Хвостов. Живопис у всіх майстернях викладали також професори М. Бурачек, М. Федоров, О. Кокель, І. Северин. Викладання живопису в цих майстернях ґрунтувалось на кращих традиціях академічного мистецтва і спрямовувалось на підготовку до роботи над станковою картиною.» [1, с. 26]. У 1938 р. з черговою реорганізацією закладу виникають «...майстерні: історико-батального живопису (очолювану М. Самокишем); монументального живопису (під керівництвом Л. Крамаренка); пейзажного живопису (очолювану професором М. Козиком). Поряд з ними продовжували працювати майстерні портретно-жанрового живопису, яку очолював професор С. Прохоров, і театральньо-декораційного мистецтва під керівництвом професора

О. Хвостенка-Хвостова [1, с. 30]. Маємо підкреслити що історія художньої освіти ХДАДМ тісно переплетена з ім'ям І. Репіна. Необхідно зазначити що у дореволюційний період Ілля Юхимович мав прямий вплив на заклад. «...У січні 1916 року, за пропозицією Репіна, замість Г. Горелова, який пішов з училища, на викладацьку посаду було запрошено іншого випускника Академії – художника О. Кокеля...» [1, с. 24]. Як відомо, на початку ХХст. Репін мріяв про переїзд та створення «Ділового двору», а разом з тим і творчої майстерні у сусідньому містечку Чугуєві і навіть дав кошти для їх побудови [3]. Зміни у житті країни під час буремних років початку ХХ ст. завадили цим планам. Як свідчать архівні данні, учні Репіна складали значний відсоток складу викладачів. Це такі персоналії як М. Прохоров, М. Пестріков, О. Кокель, О. Тітов, Бобровський, Федоров. [1, с. 24]. З біографічних даних знаємо, що учнями М. Прохорова і Кокеля були Е. Єгоров та С. Беседін який і очолив відновлену кафедру живопису у 1988 р. та виховав цілу плеяду митців, що працювали або працюють на кафедрі. Це такі художники викладачі як А. Константинопольський, Є. Жердзицький, В. Лещенко, В. Чурсіна, В. Заліщук, М. Якунін. У Є. Єгорова навчались В. Чаус, В. Ковтун, Д. Єфіменко. А. Константинопольський викладав у В. Ганоцького, М. Деркача, В. Ковтуна, Ф. Дерегуса. Молодше покоління викладачів: Д. Єфіменко, О. Дмитрієв, М. Ковальова, Н. Третьякова, К. Волошко, С. Коваленко, А. Башликова, О. Станичнов, О. Чурсін є вихованцями майстерень очолюваних В. Ковтуном та В. Чаусом. Отже можемо з упевненістю сказати що кафедра живопису, у певному сенсі, є спадкоємницею знань та вмінь І. Репіна.

Від моменту заснування й упродовж усього ХХ століття заклад пройшов складний шлях випробувань і трансформацій, пов'язаних із суспільно-політичними процесами: революційними подіями 1917 р., реорганізаціями 1921–1938 рр., Другою світовою війною, черговими структурними змінами 1962–1963 рр., а також розпадом Радянського

Союзу. Попри ці обставини, навіть у період формальної відсутності спеціалізації «Станковий живопис» (1963–1988) зберігалася можливість фахової роботи у станковій традиції. Показовим прикладом є дипломна робота В. Ковтуна, який навчався на спеціалізації «Монументальний живопис» виконана в жанрі станкової картини та успішно захищена у 1984 р. (рис. 5).

Рис. 5. В. Ковтун. Дипломна робота. 1984

У 1990-х р. академічний живопис та композиція на ОПП «Станковий живопис» ХХІІІ (сьогодні ХДАДМ) викладалися на кожному курсі окремо у різні періоди різними викладачами, які час від часу змінювались. Встановлено що у живописців старших курсів у 90-х р. живопис та композицію вели А. Константинопольський, С. Беседін, Г. Коновалов, В. Ганоцький, В. Чаус, В. Ковтун, Ю. Вінтаєв, Є. Жердицький, В. Жердицький. Впровадження в життя творчих майстерень передбачало розподіл студентів за їх індивідуальною спрямованістю на ті чи інші жанри живопису. Головною особливістю такого фахового розмежування є робота в одній аудиторії учнів різних курсів. Переваги подібного методу викладання очевидні: інтенсивний обмін знаннями між студентами, конкуренція між майстернями, курсами та їх лідерами, що призводить до підтягування більш слабких учнів, можливість працювати всім одночасно під керівництвом досвідчених майстрів, змога знайти ту нішу у мистецтві що відповідає здібностям вихованця, вдосконалити його вміння та навички у тому чи іншому жанрах.

Впродовж десятиліття на кафедрі живопису, яку від 1998 до 2000 рр. очолювали С. Беседін (1988–1991), Б. Колесніков (1991–1992), Є. Жердицький (1993–2000), про відновлення майстерень існували думки однак зробити їх офіційно не дозволяв статус ХХІІІ. У 2000 р. інститут стає Харківською державною академією дизайну і мистецтв. Це дало можливість подолати бюрократичні перепони на шляху до реорганізації освітнього процесу. У цьому ж році завідувачем кафедри стає професор В. Ганоцький а з кафедри рисунку на кафедру живопису переходить працювати професор В. Ковтун, який на той час вже очолював ХОНСХУ та активно сприяв створенню майстерень [4]. Спільними зусиллями корифеїв кафедри створено майстерню сюжетно-тематичної картини яку очолив В. Ковтун, та майстерню портретно-жанрової картини, керівником якої став професор В. Чаус. З ними у парі почали працювати відповідно доцент Ю. Вінтаєв та професор В. Ганоцький.

Для всебічного розуміння правильності вибору викладацького складу маємо проаналізувати досягнення даних педагогів. Відтак підкреслимо, що в період кінця 90-х початку 2000-х рр. ці майстри мали великий авторитет і визнання в мистецькому середовищі Харкова, України, та на міжнародному рівні. Про це свідчать як їх творчий доробок так і відзнаки та звання.

В. Ковтун заслужений художник України з 1995 р., народний художник України з 2002 р., професор з 1997 р., голова ХОНСХУ з 1997 р. Він працює здебільшого у реалістичному стилі у всіх жанрах живопису (рис. 6).

Це серії портретів, ряд сюжетних картин, численні натюрморти та пейзажі. Неодноразові персональні виставки в Україні та за кордоном, державні нагороди. Все це свідчить про високий рівень майстерності художника. У 2010 р. художник став лауреатом Шевченківської премії – найвагомішої відзнаки в Україні що до мистецтва. Зазначимо що автор і сьогодні плідно працює в складних умовах війни. Створив серію робіт присвячених фронтовому Харкову,

Рис. 6. В. Ковтун. Біля печі. 1991. 110х90. П., о.

яку представив на персональній виставці з назвою «Там де ми є» у 2023 р.

Ю. Вінтаєв обіймає посаду доцента з 1994 р., а з 2004 р. має звання заслуженого діяча мистецтв і професора. У досліджуваний період у творчості митця розпочинається новий етап розвитку, що засвідчено у наукових джерелах [5, с. 84]. Трансформація художньої мови автора відбувалася доволі інтенсивно, про що у своїй статті зазначає О. Чурсін [5], підкреслюючи перехід митця наприкінці 1990-х р. до активної роботи в техніці олійного живопису. Персональні виставки Ю. Вінтаєва 1998 р. та 2002 р., успішно представлені у Харкові, засвідчили високий професійний рівень його живописного доробку (рис. 7).

Рис. 7. Ю.Вінтаєв. До весни. 2013. 0х80. П., о.

В. Чаус заслужений діяч мистецтв з 2000 р., завідувач секції живопису ХОНСХУ з 1998 р.. В. Ганоцький заслужений діяч мистецтв з 1998 р., народний художник з 2008 р., завідувач кафедри живопису ХДАДМ з 2000 р. Дослідження портретної спадщини В. Чауса та В. Ганоцького [6, 7] доводять вірність вибору викладачів для майстерні портретно-жанрової картини. Вони сповідували принципи реалістичного, широкого письма з ухилом до імпресіоністичних тенденцій (рис. 8, 9).

Обидва майстри пройшли вишкіл в Кримському художньому училищі ім. М. С. Самокиша, що безперечно наклало відбиток на подальший творчий шлях, споріднювало їх

Рис. 8. В. Чаус. Автопортрет. 2016. 90х70. П., о.

Рис. 9. В. Ганоцький. Спогади про літо. 2006. 95х75. П., о.

в професійній діяльності та дружніх стосунках. Крім того деякий час вони ділили творчу майстерню від ХОНСХУ на двох де плідно працювали пліч о пліч. Підсумовуючи, є всі підстави вважати, що в період відновлення майстерень зазначені художники досягли високих результатів у професійній діяльності та були беззаперечними кандидатурами для викладання в них.

Одночасно з відновленням майстерень живопису створено нові навчальні програми для фахових предметів. В першу чергу це стосувалося композиції, адже саме цей предмет є визначальним для творчих завдань та повинен підводити студента до дипломного проекту що відповідає спрямованості обраної майстерні. У сюжетно-тематичній майстерні навчальні завдання визначалися за такими темами: «Літо», «Мій сучасник», «Історична тема», «Козацтво в Україні», «Рідний край», а також вільна тема [8; 9; 10]. У портретно-жанровій майстерні передбачалося виконання таких завдань, як «Автопортрет», «Портрет у національному вбранні», «Портрет матері», «Портрет представника певної професії або соціального прошарку», «Груповий портрет» і «Дитячий портрет», а також вільна тема, пов'язана з портретною проблематикою [11].

Однак за результатами роботи майстерень можемо бачити що студенти не обов'язково дипломну картину пишуть відносно специфіки своєї майстерні. Жорстких вимог в розробці авторської концепції кваліфікаційної роботи немає. Так наприклад диплом студентки О. Кучерявенко 2007 р., що пройшла

Рис. 10. О. Кучерявенко. Ранкові пташки. 2007. 180x200. П., о.

курс сюжетно-тематичної композиції, написаний як гарний взірець пейзажного живопису з фігурами у ньому (рис. 10). Натомість випускник портретно-жанрової майстерні О. Криушин у 2010 р. захистився багатофігурною композицією яку можна віднести до сюжетної композиції (рис. 11).

Таких прикладів достатньо, що дозволяє зробити висновок: навчання тій чи іншій специфіці не є запорукою виховання вузько направленого митця. Скоріше це свідчить про те, що студенти спеціалізації «Станковий живопис» по закінченню навчання мають навички та вміння працювати у всіх жанрах живопису. Однак питання вибору диплому в даних майстернях залишається дискусійним.

Дисципліна «Академічний живопис» має майже однакові завдання в обох майстернях: портрет, оголена напівпостать, оголена постать, пейзаж та натюрморт [12]. Різниця відображається більше у вимогах до формату полотна: невеликі камерні у портретно-жанровій та більшого розміру у сюжетно-тематичній майстерні. Основні задачі академічного живопису (навчального живопису) як і раніше залишаються «...композиційне рішення у форматі, вивчення пластики фігури, її композиційного рішення у просторі повітряного середовища, вміння передавати матеріальність предметів, колориту, фактуру поверхні, ставляться чіткі академічні задачі з обов'язковим плануванням образотворчої діяльності на кожному етапі [12, с. 4].

Разом із тим є дискусійними низка питань. Аналізуючи учбові програми з живопису та композиції майстерень, важко не помітити,

Рис. 11. О. Криушин. Рибалки Азова. 2010. 130x260. П., о.

що за період існування вони змінювалися лише у кількості навчальних годин. Навряд чи можна погодитись з такою сталістю в часи прискорених змін у суспільстві. Спроби ввести у навчання інших творчих дисциплін у 2020-х р., які б привнесли якісні зміни, поки що дали задовільні результати або ж були відхилені кафедрою. Особливої уваги заслуговує предмет «Композиція», який є визначальним для розвитку художнього мислення студента. Очевидним є те, що зазначеній дисципліні не приділяється достатньо уваги. У різні роки, починаючи з 2001 р., навчальне навантаження становило 3–4 години на тиждень, що, на нашу думку, є критично недостатнім, з огляду на профільний характер предмета. Саме ця дисципліна визначає рівень готовності студента до виконання дипломної картини, сприяє розвитку образного мислення та формує здатність виражати художні ідеї засобами образотворчого мистецтва.

Пройдений більш як 20-ти річний шлях можемо поділити на умовні часові відрізки. Період 2001–2014 рр. характеризується новаторськими підходами до створення картин та доволі високим рівнем випускників. Є відносно стабільним, благополучним та, можемо сказати, часом піднесення. Розповсюджується пленерний рух. На таких заходах часто можна було зустріти харківських студентів-живописців [13, с. 253]. Випускники цих років – потужна плеяда яскравих особистостей що досягли серйозних успіхів у мистецтві. Це такі художники як Д. Єфіменко, О. Дмитрієв, О. Король, Р. Марманов, В. Коротков, О. Вінник, І. Калюжна, І. Кривцова, В. Олемпюк, Т. Папірний, І. Тужиков. Д. Чаус, К. Лізогуб, Д. Саражин, М. Пономаренко, П. Кузнецова, А. Качина, Т. Коваленко, О. Вінник. О. Криушин, В. Ковальов, О. Брітцев, Є. Дулін, О. Мельнікова, С. Коваленко О. Маркович, М. Некрасова, К. Волошко, В. Саражин, М. Чепелева, О. Кринична. Всі вони є активними учасниками виставок, арт проєктів в Україні та за кордоном та плідно працюють в образотворчому мистецтві. 2014 по 2019 р. – період окупації Криму та

початку воєнних дій на Донеччині, який призвів до втрати вступників з Криму, Донецька та Луганська. Дехто з талановитих студентів, вихідців з півострів, перевівся до російських закладів. В цей же час перестає викладати В. Чаус. Портретно-жанрову майстерню очолює В. Ганоцький. З ним у парі починає працювати доцент М. Деркач. Потужними випускниками цих років є І. Ліпських, В. Ліпських, О. Казачкова, Я. Леонець, А. Козелецька, А. Нестеренко, А. Місюк, Дзян Сюй. 2019–2024 рр. – період надзвичайно складних випробувань пандемією та повномасштабним вторгненням РФ. Характеризується переходом на дистанційне навчання, пошуком нових методів викладання. У 2023 р. перестає викладати В. Ганоцький. Новою завідувачкою кафедри живопису становиться М. Ковальова. У творчій майстерні замість Василя Леонтіївича починає працювати доцент Д. Єфіменко. Перспективними випускниками цього часу є А. Євдошенко, С. Гадельшина, О. Клименко, Л. Халілова, А. Азаров, (загинув у 2022 р. захищаючи Харків).

На противагу ХХІІІ (нині ХДАДМ) у 2001р. у Київській Українській академії мистецтв (нині НАОМА) такі майстерні вже існували. У 1991 р. створена майстерня станкового живопису під керівництвом М. Гуйди та В. Гуріна. У 1992 р. майстерня історичного живопису під керівництвом Ф. Гумєнюка, у 1993 р. майстерня пейзажного живопису В. Забашти, 1994 р. майстерня живопису і храмової культури М. Стороженка [14, с. 36]. Відзначимо що структурно кафедра живопису та композиції НАОМА суттєво відрізняється від кафедри живопису ХДАДМ. Відмінністю є те що у столичному закладі майстерні розподілені за видами живопису. Працюють такі майстерні: майстерня станкового живопису, майстерня живопису та храмової культури, майстерня формального мистецтва [15]. Монументальний живопис є складовою кафедри живопису та композиції. Натомість у Харкові монументальний та станковий живопис відносяться до різних кафедр. Доречно зауважити що і сама назва «Кафедра живопису і композиції» у НАОМА,

на наш погляд, є більш ємною і логічною в той час як у ХДАДМ композиція немов би другорядний предмет. У Львівській академії мистецтв як і у ХДАДМ кафедра живопису також розділена з кафедрою монументального живопису. В межах кафедри монументального живопису він є частиною підготовки студентів. Станковий живопис розглядається як «...органічне входження живопису в архітектурне, урбаністичне, архітектурно-ландшафтне середовище, розвиток особливих вимог і стилістичних вартостей у програмі сучасної монументалістики...» [16] Тим не менш у студентів є можливість захищатися станковою картиною. Що стосується кафедри академічного живопису ЛАМ, то варто зауважити що живопис у закладі відповідає більше декоративному живопису, що є логічним з точки зору спадщини та розвитку, зважаючи на історичне підґрунтя виникнення тамтешньої мистецької школи. На відміну від Києва та Харкова, де напрям соцреалізму домінував і нав'язувався авторам, на заході велика кількість митців були виховані на кращих взірцях живопису західних країн. Багато з них завершували освіту в Австрії, Парижі, Вені. Кафедра академічного живопису ЛАМ не є випускаючою кафедрою. Отже можемо стверджувати що три ключові вузи які надають освітні послуги у сфері станкового живопису мають суттєві розбіжності як у підході до живопису так і у структурі надання знань. ХДАДМ має

багато спільного з київським НАОМА. Це виражається у схожості підходів майстерень виключно живописного спрямування: майстернею М. Гуйди та Забашти з майстернями В. Чауса та В. Ковтуна Схожими є і спрямованість на реалістичні та імпресіоністичні тенденції у образотворенні.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує важливість відновлення роботи майстерень за жанровими напрямками у 2001р. За час існування творчих майстерень кафедри живопису ХДАДМ випущено близько 200 випускників. Більшість з них працює за фахом та збагачує культуру України. В цілому такий метод викладання проявив себе з найкращої сторони. Не є випадковістю що саме після 2000-х починаються зрушення у бік нових пошуків в образотворенні і відхід від традиційних реалістичних рішень у деяких студентів про що відзначає також і М. Пономаренко у своїй дисертаційній роботі наголошуючи що в портретному жанрі стилістика молодих митців тяжіє більше до модерністських, постмодерністських та авангардних рішень [2, с. 146]. Тож у цей час на станковому живописі ХДАДМ можемо констатувати зміни і відхід від традиційного реалізму 1990 х. частиною студентства. Свідченням того є дипломні роботи В. Кроткова (рис. 12), І. Калюжною (рис. 13), Д. Саражина, К. Лізогуба (рис. 14) та інших.

Порівнюючи їх з кращими дипломними роботами 1994–2001 рр. бачимо, що рівень

Рис. 12. В. Коротков. Триптих «Пори року». Права частина «Зима». 2006. 100x100. П., о.

Рис. 13. І. Калюжна. «Даша». 2005. 110x80

Рис. 14. К. Лізогуб. Права частина триптиха «В яблуневому саду». 2008. 100x100. П., о

випускників зберігся високим але, очевидно, що зрушення в мисленні та стилістичних підходах до створення станкової картини у освітньому процесі відбувся саме після відновлення майстерень.

Отже є всі підстави вважати роботу майстерень ефективною. Такою що відповідає якісному методу передачі знань, навичок та досвіду у сфері станкового живопису.

Література:

1. Кафедра живопису ХДАДМ: традиції та сучасність: ювілейний альбом-каталог / М. Деркач, В. Гальченко. Харків : ХДАДМ, 2015. 239 с.
2. Пономаренко М. В. *Художньо-стилістичні особливості станкового портрета в живописі Харкова ХХ–ХХІ століть*: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05 – образотворче мистецтво / Пономаренко М.В. Харків : ХДАДМ, 2016. 403 с.
3. Волошин Ю. *Будинок-музей І. Рєпіна*. Find-Way. URL: <https://find-way.com.ua/oblast/kharkivska/chuhuiiv/khudozhno-memorialnyi-budynok-muzei-illi-riepina-chuhuiiv> (дата звернення: 11.11.2024).
4. Лутицька Л. Віктор Ковтун: «Сьогодні треба захищати реалізм». День. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/viktor-kovtun-sohodni-treba-zakhyshchaty-realizm> (дата звернення: 20.10.2024).
5. Чурсін О. Живопис Юрія Вінтаєва в контексті розвитку сучасного українського пленерного пейзажу. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Харків: ХДАДМ, 2012. № 10. С. 82–85.
6. Пономаренко М. Імпресіоністичні ремінісценції Віктора Чауса: колористична структура портретних творів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28, т. 5. С. 166–172. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208913>
7. Пономаренко М. *Художньо-стилістичні особливості портретного живопису Василя Ганоцького*. Сучасне мистецтво. Contemporary Art. Харків: Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, 2018. № 18. С. 266–276.
8. Ковтун В. Методичні рекомендації до виконання завдань з дисципліни «Композиція» творчої сюжетно-тематичної майстерні для студентів 3–5 курсів. / В. Ковтун. Харків: ХДАДМ, 2017. 23 с.
9. Ковтун В. Робоча програма з дисципліни «Композиція сюжетно-тематичної картини» для студентів магістратури спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» освітньо-професійної програми «Станковий живопис». / В. Ковтун. Харків : ХДАДМ, 2017. 13 с.
10. Ковтун В., Вінтаєв Ю. Робоча програма з дисципліни «Композиція сюжетно-тематичної картини». / В. Ковтун, Ю. Вінтаєв. Харків: ХДАДМ, 2002. 19 с.
11. Ганоцький В. Навчальна програма дисципліни «Композиція жанрового портрета» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст, магістр напряму підготовки 6.020205 «Образотворче мистецтво». / В. Ганоцький. Харків: ХДАДМ, 2010. 7 с.
12. Ковтун В., Вінтаєв Ю., Ганоцький В., Деркач М. Методичні вказівки до виконання завдань з дисципліни «Живопис за фахом». Харків : ХДАДМ, 2019. 30 с.
13. Чурсін О. П. Пленерний рух в Україні на сучасному етапі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2014. № 3. С. 249–253.
14. Наконечна Л. Історія реформ Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури. *Курбасівські читання*. 2017. № 12. С. 34–43.
15. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. Творчі майстерні. URL: <https://naoma.edu.ua/akademiya/struktura/tvorchi-majsterni/> (дата звернення: 05.11.2024).
16. Львівська національна академія мистецтв. URL: <https://lnam.edu.ua/uk/monumental/about.html> (дата звернення: 05.11.2024).

References:

1. Derkach, M., Halchenko, V. (2015). Kafedra zhyvopysu KhDADM: tradytsii ta suchasnist. [The Painting Department of KSADA: Traditions and Modernity]
2. Ponomarenko, M. V. (2016). Khudozhno-stylistychni osoblyvosti stankovoho portreta v zhyvopysi Kharkova ХХ–ХХІ stolit. [Artistic and Stylistic Features of Easel Portrait Painting in Kharkiv of the 20th–21st Centuries.] *Candidate's thesis*. Kharkiv: KSADA [in Ukrainian].
3. Voloshyn, Yu. Budynok-muzei I. Riepina. [Ilya Repin House-Museum. Find-Way] Chygyiv. Retrieved from: <https://find-way.com.ua/oblast/kharkivska/chuhuiiv/khudozhno-memorialnyi-budynok-muzei-illi-riepina-chuhuiiv> [in Ukrainian].
4. Lutytska, L. Viktor Kovtun: “Sohodni treba zakhyshchaty realizm” [Viktor Kovtun: “Today Realism Must Be Defended”] Retrieved from: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/viktor-kovtun-sohodni-treba-zakhyshchaty-realizm> [in Ukrainian].

5. Chursin, O. (2012). Zhyvopys Yurii Vintaieva v konteksti rozvytku suchasnoho ukrainskoho plenernoho peizazhu. [*Painting of Yurii Vintaiev in the context of the development of contemporary ukrainian plein-air landscape*]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv*. 10.(pp. 82–85). Kharkiv. [in Ukrainian].
6. Ponomarenko, M. (2020). Impresionistychni reministsentsii Viktora Chausa: kolorystychna struktura portretnykh tvoriv. [*Impressionist Reminiscences of Viktor Chaus: Coloristic Structure of Portrait Works*]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Drohobych: Drohobytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka*, 28, 5, 166–172. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208913> [in Ukrainian].
7. Ponomarenko, M. (2018). Khudozhno-stylistychni osoblyvosti portretnoho zhyvopysu Vasylia Hanotskoho. [*Artistic and Stylistic Features of Portrait Painting by Vasyl Hanotskyi*]. *Suchasne mystetstvo. Contemporary Art*. Kharkiv: Instytut problem suchasnoho mystetstva NAM Ukrainy, 18, 266–276. [in Ukrainian].
8. Kovtun, V. (2017). Metodychni rekomendatsii do vykonання завдан з dystsypliny “Kompozytsiia” tvorchoi siuzhetno-tematychnoi maisterni dlia studentiv 3–5 kursiv. [Methodological recommendations for completing assignments in the discipline “Composition” of the narrative-thematic studio for 3rd–5th year students]. Kharkiv: KSADA. [in Ukrainian].
9. Kovtun, V. (2017). Robocha prohrama z dystsypliny “Kompozytsiia siuzhetno-tematychnoi kartyny” dlia studentiv mahistratury spetsialnosti 023 “Obrazotvorche mystetstvo, dekoratyvne mystetstvo, restavratsiia” osvitho-profesiinoi prohramy “Stankovy zhyvopys” [*Syllabus of the Discipline “Composition of Narrative-Thematic Painting” for Master’s Students of Specialty 023 “Fine Arts, Decorative Arts, Restoration”, Educational Program “Easel Painting”*]. Kharkiv: KSADA. [in Ukrainian].
10. Kovtun, V., Vintaiev, Yu. (2002). Robocha prohrama z dystsypliny “Kompozytsiia siuzhetno-tematychnoi kartyny”. [*Syllabus of the Discipline “Composition of Narrative-Thematic Painting”*]. Kharkiv: KSADA. [in Ukrainian].
11. Hanotskyi, V. (2010). Navchalna prohrama dystsypliny “Kompozytsiia zhanrovoho portreta” dlia studentiv osvitho-kvalifikatsiinoho rivnia spetsialist, mahistr napriamu pidhotovky 6.020205 “Obrazotvorche mystetstvo”. [*Syllabus of the Discipline “Composition of Genre Portrait” for Specialist and Master’s Degree Students in the Field of Training 6.020205 “Fine Arts”*]. Kharkiv: KSADA. [in Ukrainian].
12. Kovtun, V., Vintaiev, Yu., Hanotskyi, V., Derkach, M. (2010). Metodychni vkazivky do vykonання завдан з dystsypliny “Zhyvopys za fakhom”. [Methodological Guidelines for Completing Assignments in the Discipline “Professional Painting”]. Kharkiv: KSADA. [in Ukrainian].
13. Chursin, O. (2014). Plenernyi rukh v Ukraini na suchasnomu etapi. [The Plein-Air Movement in Ukraine at the Present Stage]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 3, 249–253. [in Ukrainian].
14. Nakonechna, L. (2017). Istoriia reform Natsionalnoi akademii obrazotvorchoho mystetstva ta arkhitektury. [History of Reforms of the National Academy of Fine Arts and Architecture]. *Kurbasivski chytannia*. No. 12, 34–43. [in Ukrainian].
15. Natsionalna akademiia obrazotvorchoho mystetstva i arkhitektury. Tvorchy maisterni. [National Academy of Fine Arts and Architecture. Creative Studios]. Retrieved from ofitsiinyi sait: <https://naoma.edu.ua/akademiya/struktura/tvorchy-majsterni/> [in Ukrainian].
16. Lvivska natsionalna akademiia mystetstv. [Lviv National Academy of Arts]. Retrieved from ofitsiinyi sait: <https://lnam.edu.ua/uk/monumental/about.html> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 14.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.04.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)